

**Крисюк Ю. П.,**

кандидат юридичних наук, доцент,  
доцент кафедри теорії та історії держави і права  
*(Східноєвропейський національний  
університет імені Лесі Українки)*

## **ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ ФЕНОМЕНУ КОРУПЦІЇ В ЕПОХУ АНТИЧНОСТІ**

Як відомо, корупція є одним із найнебезпечніших факторів, що деструктивно впливають на стан національної безпеки держави. Вона підриває систему управління, підміняє формальні відносини неформальними і вибудовує стіну недовіри між суспільством і владою. Руйнівному впливу піддаються основи правового регулювання життя суспільства. Як феномен суспіль-

ного і державного життя, корупція має підвищений ступінь суспільної небезпечності в порівнянні з іншими схожими елементами соціальної дійсності. Разом з тим поняття корупції, її сутність, причини та умови виникнення і функціонування, сфери та масштаби прояву, негативні наслідки та їх оцінка – все це по-різному оцінювалося в різні періоди розвитку науки і практики.

Корупція це складне багатоаспектне соціальне явище, тому сформулювати універсальне визначення корупції в даний час не видається можливим. Для ефективної протидії цьому соціальному недугу необхідно зрозуміти суть цього явища і звернутися до еволюції осмислення корупції у філософському дискурсі. Феномен корупції є проблемою не тільки ХХІ століття. Він сягає своїм корінням в глибину століть і має соціальні, культурні, економічні та політичні детермінанти. Корупція завжди була соціальним явищем, яке цікавило багатьох дослідників з різних галузей знань.

Корупційні процеси мають місце в переважній більшості держав сучасного світу. При цьому коріння і причини виникнення корупції розрізняються залежно від історичної епохи і фази соціально-економічного розвитку країни. Мало того, різні норми корупційної поведінки, форми проявів корупції, їх результати і наслідки для функціонування окремих суспільств. У зв'язку з цим, будь-які корупційні процеси визначаються специфічними соціокультурними особливостями або, принаймні, залежать від них.

Незважаючи на те, що на ранніх етапах історії античних суспільств, коли ще не існувало професійних державних управлінців, корупція майже була відсутня, ми знаходимо окремі згадки про прояви цього феномена, оскільки корупція ставить принципові питання справедливості, підзвітності та використання багатства, влади, і до того ж уявлення про справедливість властиві однаково як людині античної епохи, так і сучасній. Справедливість в античності виступає однією з головних цінностей. Для багатьох філософів, особливо для Платона, в працях якого зустрічається перша згадка явища

корупції, справедливість стає поняттям онтології, а не тільки етики і політики.

На думку Платона в ідеальній державі не повинно бути приватної власності в тому числі й для правителів. Така відчуженість від власності багато в чому виключала саму можливість для прояву корупційної діяльності з боку можновладців. Платон, використовуючи нормативний метод, досліджував конституції полісів, що імітують ідеальну конституцію (або псують останню), і прийшов до висновку, що таких може бути три: 1) якщо наявне одноособове управління, яке виходить із загальнолюдського інтересу, – це монархія; 2) якщо влада належить групі багатих людей, які діють в інтересах суспільства – це аристократія; 3) якщо влада належить усьому народові, – демократія. Коли ці форми конституції розкладаються, якщо правителі переслідують лише власну вигоду, а не загальний інтерес, тоді народжуються: 1) тиранія; 2) олігархія; 3) демагогія. Якщо держави здорові і добре управляються, краща перша форма правління, але коли вони корумпуються, краще третя, так як в цьому випадку гарантована свобода [1; с. 328]. Цю ідею підхоплює Аристотель, який у своїй роботі «Політика» виділяв корупцію як фактор, здатний привести державу до виродження або навіть до загибелі. Прикладом такого процесу є перетворення монархії в тиранію. Боротьбу з корупцією Аристотель вважав основою забезпечення державної стабільності: «Найголовніше при всякому державному ладі – це за допомогою законів і решти розпоряджень залагодити справу так, щоб посадовим особам неможливо було наживатися» [2; с. 631]. Аристотель, зокрема, пропонував міру, яка могла б бути ефективною і сьогодні – заборона одній людині в державі займати одночасно кілька посад. Набагато пізніше Гегелем було відзначено: «В Афінах існував закон, який наказував би кожному громадянину звітувати, на які кошти він живе; тепер же вважають, що це нікого не стосується» [3; с. 116]. Таким чином, можна зробити припущення, що в античній Греції деякі рекомендації Аристотеля були втілені в життя.

Важливим в рамках філософського дослідження корупції видається інтерпретація Епікура права, закону і справедливості.

Об'єктивний фундамент, цінність і зміст закону та права полягають в їх корисності. З точки зору Епікура, держава втрачає своє абсолютне значення, стає релятивним інститутом, що виникає з простого договору з огляду на його корисність. З джерела усіх вищих моральних цінностей вона перетворюється на звичайний засіб охорони вітальних цінностей, котра необхідна, але недостатня. Справедливість знаходить відносний характер, підлеглий корисності, тому, на наш погляд, саме епікурейська філософія виділила зі справедливості як етичної категорії поняття соціальної справедливості.

У філософії стоїцизму відбувається рішуче розведення блага і зла – в одну сторону, і всього іншого як індиферентного – в іншу. За допомогою такого радикального розриву стоїки вважали можливим зцілення суспільних вад своєї епохи, однією з яких була корупція. Стоїки вважали, що джерело зла загалом і корупції зокрема – це крах античного поліса, соціальні і політичні потрясіння.

З праць мудреців елліністичного періоду особливо цікавими видаються роботи давньоримського філософа Галена, котрий вважав, що корупція полягає: 1) в нехтуванні зобов'язаннями, 2) ненаситної жадоби грошей, 3) лінощах. Ці вади тягнуть за собою атрофію розуму і волі.

З упевненістю можна сказати, що стародавні греки є основоположниками філософського осмислення феномена корупції. Так праці Платона та Аристотеля у філософсько-історичній ретроспективі розглядаються як ідейно-теоретичні джерела в розумінні складного соціального феномена корупції. Їм характерний поворот від існуючого розуміння корупції як індивідуального акту порушення діючих соціальних норм до практичних рекомендацій зі створення такого державного порядку, при якому усуваються самі корупційні вчинки і навіть витоки їх виникнення. Безумовно, судження і концепції античних філософів відображають ті політичні реалії, в рамках яких творили дані мислителі, однак і сьогодні вони являють собою цінний теоретико-методологічний матеріал для моделю-

Проблеми вдосконалення діяльності правоохоронних органів  
щодо виявлення, припинення та превенції корупційних проявів

---

вання антикорупційних дій на основі аналізу виявлених причин і ознак виникнення корупційних елементів і передкорупційних ситуацій.

---

1. Платон: собрание сочинений: в 4 т. Т. 3 / под общ. ред. А. Ф. Лосева, В. Ф. Асмуса, А. А. Тахо-Годи. М.: Мысль, 1994. 656 с.

2. Аристотель: сочинения: пер. с древнегреч: в 4 т. Т. 4. М.: Мысль, 1983. 830 с.

3. Гегель Г. В. Ф. Философия права: пер. с нем. М.: Мысль, 1990. 524 с.